

ŠKOLNÍ PREVENTIVNÍ PROGRAM PROTI ŠIKANOVÁNÍ

(součást Preventivního plánu)

1. Úvod

Tento program vychází z *Metodického pokynu min. školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních (č. j. MSMT-21149/2016) a využívá Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže (Dokument MŠMT č. j. 21291/2010-28)*. Je upraven pro potřeby naší školy a je součástí Preventivního programu školy.

Na tvorbě a realizaci programu se podílejí všichni pedagogičtí pracovníci školy a hlavním koordinátorem je školní metodik prevence, Mgr. Martina Kosová. Za realizaci a hodnocení programu je odpovědný ředitel školy, Mgr. Ronald Martini.

Cílem programu je vytvořit ve škole bezpečné, respektující a spolupracující prostředí, které omezuje vznik šikany. Program poskytuje stručný přehled v oblasti šikany a pedagogickým pracovníkům školy napomáhá zorientovat se v této problematice a poskytnout jim metodický návod pro postup a způsob jejího řešení, dojde-li k projevům šikany.

Součástí Školního preventivního programu proti šikanování je tzv. **Krizový plán postupu a řešení šikany**, který minimalizuje škody v případě, dojde-li k šikanování ve školním prostředí. Vyplynávají z něj kompetence jednotlivých osob, specifický postup a způsob řešení šikany. Další jeho součástí je tzv. **Krizový plán šikany pro žáky**, který žáky informuje, jak šikanu poznají a na koho se mohou obrátit v případě jejího výskytu; dále **Krizový plán k ochraně pedagogů** (kdo na šikanu pedagoga upozorní a koho, jak s informací bude nakládáno).

2. Charakteristika šikanování

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v **cílených a opakovaných** fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování či zneužívání. Pokud se realizuje i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod.

Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou. Nebezpečnost působení šikany spočívá zvláště v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.

Šikana **je tedy chování**, které splňuje tyto znaky:

- je cílené vůči jedinci nebo skupině žáků
- jeho záměrem je oběti ohrožit, ponížit nebo zastrašit
- je obvykle opakované, dlouhodobé a často stupňující se
- oběť se neumí bránit a dlouhodobě trpí

Šikanou tedy **není**:

- jednorázová rvačka, jednorázový nevhodný vtip či konflikt
- vyčlenění žáka z kolektivu, pokud není motivováno snahou mu ublížit nebo se pobavit na jeho účet

3. Projevy šikanování

Mezi základní projevy šikany patří:

- verbální šikana (psychická)
 - přímá (přímý útok proti oběti či obětem – nadávky, pomluvy, vyhrožování, zesměšňování)
 - nepřímá (navádění, demonstrativní přehlížení)
 - kyberšikana (děje se pomocí informačních technologií)
- fyzická šikana, přímá a nepřímá (bití, vydírání, patří sem i krádeže a ničení majetku oběti)
- smíšená šikana, kombinace verbální a fyzické šikany (násilné a manipulativní příkazy apod.)

Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestní činnosti a v některých opravdu závažných případech může nabýt i rysy organizovaného zločinu.

4. Prevence šikany

Obecně platí, že je lepší šikaně předcházet, než ji následně odstraňovat. Nelze však vystačit pouze s prevencí. V oblasti šikanování lze rozlišit prevenci primární a sekundární.

Primární prevence se uplatňuje v případech, kdy k šikaně doposud nedošlo. Spočívá ve výchově harmonické osobnosti dítěte, v informovanosti dětí, rodičů a veřejnosti a preventivních aktivitách ve škole.

Sekundární prevence se uplatňuje v situacích, kdy k šikaně už došlo a kde musí být použita taková opatření k nápravě, aby se už problémy neobjevily.

Všichni vyučující jsou zapojeni do prevence šikany. Informace mezi sebou si předávají na pedagogických radách, prostřednictvím nástěnek, internetu i formou individuálního pohovoru. Během školního roku probíhá v rámci třídnických hodin (i mimo ně) mapování vztahů ve třídách.

Při řešení šikanování budou třídní učitelé úzce spolupracovat s vedením školy a s pracovníky ŠPP, zejména s metodickou prevencí, která je informována o jakémkoliv projevu šikany a doporučí postup při řešení situace.

Velmi důležitá je prevence realizovaná ve třídnických hodinách, kde mají žáci možnost společně s třídním učitelem řešit své problémy. Konají se minimálně 1x za měsíc a jejich termín je přesně stanoven.

Na problematiku šikany lze upozornit ve všech předmětech, zejména ve výchovách.

Mimo výuku je prevence uskutečňována o přestávkách (komunikace se žáky), prostřednictvím schránky důvěry, e-mailovou poštou i během školních a mimoškolních akcí. Ochranný režim je zajištěn a garantován školním řádem, ve kterém jsou jednotlivé body věnovány vztahům mezi spolužáky, je zde začleněn i způsob kázeňských opatření v případě porušení některého z bodů.

O přestávkách je důsledně monitorován prostor nejen na chodbách, ale i v rizikových prostorách, jako jsou toalety, šatny či jídelna.

Rodiče jsou seznámeni se školním řádem prostřednictvím webových stránek školy nebo na třídních schůzkách. Preventivní program je k nahlédnutí na ředitelství školy (ve sborovně) nebo u školní metodičky prevence.

Jakékoliv podezření na šikanu svého dítěte nahlásí rodiče třídnímu učiteli nebo komukoliv z užšího realizačního týmu. Kontakty jsou uvedeny na webových stránkách nebo v Edookitu. Na webových stránkách jsou také uvedeny termíny třídních schůzek a hovorových hodin v průběhu celého školního rok.

Užší realizační tým tvoří:

Mgr. Ronald Martini, ředitel školy

Mgr. Ondřej Zuka, zástupce ředitele

Mgr. Alena Hronová, výchovná poradkyně a kariérový poradce

Mgr. Martina Kosová, metodička prevence

Mgr. Aneta Lingová, školní psycholožka

Speciální pedagogové - Mgr. Eva Mikulková, Mgr. Marta Střelcová, Mgr. Vladimíra Bartošová, Bc. Claudia Kyliánová

• Všichni vyučující

Všichni pedagogové, obzvláště třídní učitelé, jsou odpovědní za vytvoření zdravého klimatu třídy. Měli by vnímat vztahy mezi žáky a atmosféru třídního kolektivu, kde působí, jako důležitou součást své práce.

Všichni učitelé:

- podporují solidaritu a toleranci, pozitivní vztahy mezi žáky
- posilují a vytvářejí podmínky pro zapojení všech žáků do aktivit třídy a školy
- uplatňují spolupráci mezi dětmi a rozvíjí jejich vzájemný respekt
- rozvíjí jednání v souladu s právními normami a s důrazem na právní odpovědnost jedince
- vedou žáky důsledně a systematicky k osvojování norem mezilidských vztahů založených na demokratických principech, respektujících identitu a individualitu žáka
- vedou žáky k sebedůvěře, přiměřenému sebevědomí a odpovědnosti za své chování
- udržují ovzduší důvěry mezi žáky a pedagogy
- jedná se žáky jako s partnery, respektují jejich práva a zároveň je vedou k plnění povinností
- mají přehled o vzájemných vztazích ve třídě i mimo ni

- v předmětech, kde je to možné, pracují učitelé s prožitkovými metodami práce, např. metodami osobnostní a sociální výchovy, ve výchovných předmětech zapojují do činnosti i žáky, kteří ve vědomostních předmětech nejsou příliš úspěšní, takovým způsobem, aby i oni mohli prožívat školní úspěch
- nejsou lhostejní k projevům agresivity a v kritických situacích dají najevo, že toto chování je špatné a nelze ho tolerovat
- sestavují si plán témat primární prevence, která zahrnou do výuky svých předmětů během školního roku (tyto plány jsou součástí školního programu proti šikanování).

• **Třídní učitel**

- zná problémy a potřeby své třídy
- zná záliby svých žáků a zajímá se, jak tráví svůj volný čas
- ve spolupráci se školní psycholožkou a metodičkou prevence se podílí na preventivním mapování vztahů ve svém třídním kolektivu, příp. i na intervenční práci s kolektivem, pokud k narušení vztahů dojde
- v práci s třídním kolektivem se věnuje i tématům jako: správné vedení konfliktu v komunikaci, šikana, diskriminace, rasová nesnášenlivost, využije k tomu především třídnické hodiny
- sestavuje si plán třídnických hodin i s tématy prevence
- seznámí svou třídu se školním řádem, Preventivním programem a s Programem proti šikanování, především s pasážemi týkajícími se chování a jednání žáků
- seznámí rodiče se školním řádem, s pasážemi týkajícími se chování a jednání žáků
- seznámí rodiče s Programem proti šikanování
- informuje žáky a rodiče na koho se obrátit při problémech

• **Školní psycholožka**

- rozvíjí své preventivní aktivity na I. i II. stupni, využívá sociálně psychologické techniky a metody osobnostně sociální výchovy, zaměřuje se na rozvoj spolupráce, komunikace a vztahů mezi dětmi
- podílí se na tvorbě základního preventivního programu zaměřeného přímo na šikanu pro třídní kolektivy tam, kde je potřeba a je poptávky ze strany třídního učitele
- podílí se na preventivním mapování vztahů v třídních kolektivech
- vytváří intervenční programy pro třídy, kde jsou narušeny vztahy mezi žáky

• **Metodička prevence**

- koordinuje tvorbu Programu proti šikanování na škole a je za tento program zodpovědná
- seznámí s Programem proti šikaně ostatní vyučující, především s pasážemi, kde jsou obsaženy povinnosti vyplývající pro vyučující a třídní učitele
- podílí se na tvorbě základního preventivního programu zaměřeného přímo na šikanu pro všechny třídní kolektivy

- informuje vyučující, jak postupovat při řešení konkrétních případů šikany – ve spolupráci s třídními učiteli informuje rodiče o možnostech pomoci při řešení rodinných či výchovných problémů nebo při řešení sociálně nežádoucích projevů chování a jednání dětí prostřednictvím pracovníků Školního poradenského pracoviště a prostřednictvím informačních letáků institucí zabývajících se touto problematikou
- v případě vzniklé nežádoucí situace zajistí besedu s odborníkem, nabídne pomoc

• Ředitel školy

- zajistí vzdělávání pracovníků (pedagogických i nepedagogických) v akreditovaných kurzech k problematice šikanování
- zajistí v souladu s pracovním řádem dohled pedagogických pracovníků nad žáky zejména ve škole před vyučováním, o přestávkách mezi vyučovacími hodinami, mezi dopoledním a odpoledním vyučováním, a to především na chodbách, v prostoru u šaten, v relaxačním místě, knihovně a ve školní jídelně
- zajistí pro školu materiály z oblasti problematiky násilného chování a šikanování

5. Postup školy v případě výskytu šikany žáka – krizový plán

Důležitým předpokladem řešení šikany je odvaha oběti a ochota okolí oznámit na příslušná místa jednotlivé incidenty, dále pečlivý záznam všech případů šikanování, odborná erudovanost pedagogických pracovníků a osvěta aktérů šikany. Na řešení případu šikany se podílí školní poradenské pracoviště, výchovná komise a hlavním koordinátorem při postupu řešení je školní metodik prevence. Optimální časové rozmezí, ve kterém by měl být problém vyřešen, jsou maximálně tři dny.

A. Vyšetřování počáteční šikany – situace, které škola zvládne řešit vlastními silami

Členové užšího realizačního týmu – především školní psycholožka, výchovný poradce a metodička prevence po dohodě s třídním učitelem a vedením školy a ve spolupráci s nimi zajistí:

- rozhovor s těmi, kteří na šikanování upozornili (žák, rodič, učitel atd.), a s oběťmi
- informování rodičů obětí, pokud sami na šikanování neupozornili
- nalezení vhodných svědků
- individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky – je nepřipustné vést konfrontace obětí a agresorů
- ochranu obětem
- rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi

Cílem těchto rozhovorů je co nejpresněji zmapovat rozsah, průběh a délku trvání šikany a usvědčit agresora konkrétními a jasnými důkazy.

Rodiče agresora či agresorů budou seznámeni s průběhem vyšetřování šikany a jeho výsledkem prostřednictvím výchovné komise. Budou seznámeni i s výchovnými opatřeními udělenými agresorovi nebo agresorům a vybídnuti k úzké spolupráci se školou.

Složení výchovné komise určuje ředitel školy.

Situace je rozebrána ve třídě, zdůrazněny nebezpečné důsledky šikany, oznámeno potrestání viníků. Třída je i nadále sledována.

Kyberšikana:

Řeší školní metodička prevence s výchovným poradcem, třídním učitelem, školní psycholožkou a s vedením školy.

Pokud k šikanování došlo v průběhu vyučování, nese plnou odpovědnost škola. Školní řád respektuje tento jev (např. zákaz používání mobilních telefonů v průběhu vyučování, zákaz fotografování apod.).

Pedagogický pracovník provede rozhovor s účastníky (individuálně s informátory, obětí i svědky, agresorem). Vyhodnotí situaci a informuje vedení školy i zákonné zástupce oběti i agresora.

Škola svolá výchovnou komisi (MP, ŠP, VP, TU, vedení školy, agresor a jeho zákonný zástupce), kde se rozhodne o výchovných opatřeních.

Je zajištěna ochrana oběti, rodiče jsou informováni o zjištěných závěrech školy, je jim nabídnuta pomoc. Oběti je doporučeno, aby ukládala důkazy, neodpovídala, mluvila o tom, co se jí děje.

B. Vyšetřování pokročilé šikany – škola potřebuje pomoc zvenku

Členové užšího realizačního týmu, především výchovný poradce, školní psycholožka a metodička prevence, po dohodě s třídním učitelem a vedením školy a ve spolupráci s nimi, zajistí:

- překonání šoku pedagogického pracovníka, bezprostřední záchranu oběti
- zabránění domluvy agresorů na křivé výpovědi
- domluvu pedagogických pracovníků na spolupráci a postupu vyšetřování
- informování rodičů obětí, pokud sami na šikanování neupozornili
- pokračující pomoc a podporu oběti
- nahlášení případu policii
- vlastní vyšetřování

V těchto případech bude škola využívat spolupráce odborníků Poradenského centra v Brně, orgánů Policie ČR, eventuálně Městské policie a pracovníků dalších institucí, pokud to bude nutné.

V odůvodněných případech, kdy rodiče agresorů odmítnou spolupracovat, nebo tato spolupráce bude nedostatečná, požádá ředitel školy o pomoc OSPOD.

C. Výchovná opatření

Výchovná opatření budou uplatňována vždy s ohledem na rozsah, dobu trvání a závažnost každého jednotlivého případu šikany.

Pro potrestání agresorů budou použita běžná výchovná opatření:

- napomenutí a důtka třídního učitele, uděluje třídní učitel
- důtka ředitele školy, uděluje ředitel školy na základě projednání na pedagogické radě
- snížený stupeň z chování, uděluje třídní učitel na základě projednání na pedagogické radě
- převedení do jiné třídy

V mimořádných případech:

- ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení SVP, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu
- ředitel školy podá návrh OSPODu k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním do diagnostického ústavu
- pracovníci Školního poradenského pracoviště – především školní psycholožka – zajistí v případě potřeby práci s celým třídním kolektivem, obětí, agresorem a rovněž s problémy těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli. V případě potřeby zprostředkuje péči PPP, SVP, klinického psychologa, psychiatra nebo psychoterapeuta.

D. Spolupráce s rodiči

Pokud rodiče informují školu o podezření na šikanování, je za odborné vyšetření záležitosti zodpovědný ředitel školy. Při nápravě šikanování je potřebná spolupráce vedení školy, školní metodičky prevence, výchovného poradce, školní psycholožky a dalších pedagogických pracovníků, jak s rodinou oběti, tak i s rodinou agresora. Při jednání s rodiči dbají pedagogičtí pracovníci na taktní přístup a zejména na zachování důvěrnosti informací.

6. Prevence šikany zaměřené na učitele

Vedení školy vyjadřuje pedagogům podporu, oceňuje jejich práci, vytváří atmosféru důvěry, podporuje spolupráci v pedagogickém sboru a zastává nekonfliktní způsob řešení problémů.

Pedagog nastavuje a uplatňuje jasná pravidla ve třídě; na konflikt nebo nerespektování reaguje včas, pracuje s pravidly chování a používá stanovené důsledky jejich nerespektování; vyhýbá se řešení konfliktu a konfrontací ze strany žáka před celou třídou, usměrňuje řešení formou individuální konzultace; vyhýbá se konfrontačnímu tónu. Pedagog posiluje zapojení žáků do výuky, dává jim na výběr, činí úkoly a výuku pro žáky zajímavými, propojuje výuku s běžným životem a potřebami žáků; jeho výklad a očekávání jsou pro žáky srozumitelné, odpovídají obtížnosti, kterou mohou zvládnout apod. Očekává úspěch u všech žáků a podporuje je, dává žákům zpětnou vazbu k tomu, co udělali dobře, staví na silných stránkách žáků. Nezpůsobuje ponížení nebo zesměšnění žáka před třídou; při hodnocení žáka zachovává jeho důstojnost. Všímá si změn v náladě, emocích a v chování žáků a včas na ně reaguje.

7. Postup školy v případě výskytu šikany pedagoga – krizový plán

Pedagogický pracovník má stejně jako žák nárok na bezpečné prostředí při výkonu svého povolání. Šikanou může trpět i zkušený pedagog, nesouvisí s délkou praxe ani s osobností či jeho sociálními či občanskými kompetencemi. Není tedy individuální záležitostí pedagoga. Odpovědnost za prevenci a řešení šikany nese vedení školy, potažmo zřizovatel. V případě podezření či již rozběhnuté šikany se pedagogický pracovník přímo obrátí na vedení školy nebo MP a VP.

Pedagog problémy se žáky nebo celou třídou neřeší sám, ale ve spolupráci se školním poradenským pracovištěm, případně s vedením školy. Podezření na šikanu učitele může (a musí) oznámit kterýkoliv z pracovníků školy. Pedagog, který čelí šikaně ze strany žáků, je v dané situaci v pozici oběti, proto potřebuje pomoc, situaci sám nezvládne. Vyhledá pomoc –

nejlépe u kteréhokoliv pracovníka ŠPP. Vedení školy dále zajistí bezpečí pro pedagoga a bude řešit vzniklou situaci se žáky, rodiči a ostatními pedagogy.

V případě bezprostředního ohrožení pedagoga žákem/žáky si zajistí pedagog pro sebe bezpečí (odejde ze třídy, přivolá si pomoc apod.) a požádá o spolupráci jiného kolegu nebo vedení školy pro zajištění dohledu ve třídě, případně izolaci agresora a zajištění bezpečí pro ostatní žáky ve třídě vyžaduje-li to situace. Je zapotřebí, aby pedagog sám, jeho kolegové i vedení školy porozuměli tomu, že pedagog byl vystaven traumatickému zážitku. Šikana pedagoga bývá často spojena s šikanou mezi žáky. Škola zajistí posouzení sociálních vztahů ve třídě a na základě výsledků nastaví odpovídající řešení. Pro třídu, ve které se šikana odehrávala, zajistí škola intervenční program k řešení šikany za účelem znovunastolení bezpečí ve třídě.

Vedení školy, MP a VP se v dalším postupu řídí příslušnou legislativou: Metodických pokynů MŠMT k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č.j. MSMT-21149/2016; ředitel školy nese také odpovědnost za zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví pro své zaměstnance podle § 102 a § 102 zákona č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů. Podle závažnosti situace je pedagogovi poskytnuta veškerá pomoc včetně lékařské.

Pedagog má právo v případě nesouhlasu s řešením šikany obrátit se na zřizovatele nebo sám na orgány činné v trestním řízení, v krajním případě na ČŠI. Nikdy nejedná s agresorem nebo agresory a jejich zákonnými zástupci sám. V případě potřeby jej zastupuje vedení školy, nebo jeho právní zástupce. Škola k řešení šikany může využít všech dostupných služeb, včetně probační a mediální služby.

8. Ohlašovací povinnost školy

Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona);
- škola ohlašuje orgánu sociálně-právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný, nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo;
- OSPOD vstupuje do řešení těch případů agresivního chování dítěte ve škole, v nichž jsou tyto projevy pouze sekundárním důsledkem nepříznivé sociální situace dítěte a jeho rodiny a v nichž je třeba dítěti a jeho rodině zprostředkovat a zajistit odpovídající pomoc a podporu;
- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství. Tuto skutečnost oznámí ředitel školy nebo jiná pověřená osoba (výchovní poradce, školní metodik prevence) jakoukoliv formou (písemně, telefonicky, osobně) na Policii ČR, v ideálním případě přímo specialistovi na problematiku mládeže Služby kriminální policie a vyšetřování, jinak na nejbližší obvodní oddělení Policie ČR. V takovém případě vystupuje tato osoba jako oznamovatel a má právo na vyrozumění do jednoho měsíce od podání oznámení.

Zpracovala: Mgr. Martina Kosová
metodik prevence

Schválil: Mgr. Ronald Martini
ředitel školy

PŘÍLOHY:

(PP – č. 1A)

Stádia šikanování (podle Michala Koláře)

Šikana je poruchou vztahů ve skupině, není pouze záležitostí agresora a oběti. Neděje se ve vzduchoprázdnu, ale v kontextu vztahů nějaké skupiny. Vztahy při šikaně mají svoji vnitřní dynamiku a svůj zákonitý vývoj. Michal Kolář rozlišuje pět stádií dle různého vývojového stupně.

První stadium: *Zrod ostrakismu*

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet drobné legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: *Fyzická agrese a přitvrzování manipulace*

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity, například z nepříjemné písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Velmi nepříznivou variantou je situace, kdy násilí začne praktikovat vůdce a sociometrická hvězda skupiny jako „úlevnou“ zábavu nebo jen pro obveselení okruhu svých obdivovatelů. Další vývoj závisí na míře pozitivního zaměření skupiny a na postojích žáků k šikanování. Takto zaměřená skupina se zdravými postoji a morálními hodnotami nevzniká sama, ale je nutné ji vytvořit dlouhodobým pedagogickým působením.

Třetí stadium (klíčový moment): *Vytvoření jádra*

Toto stadium vzniká, nepostaví-li se pevná hráz proti dalšímu ubližování a přitvrzujícím se manipulacím. Vytváří se skupina agresorů, která začne systematicky spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. Z počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou již osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: *Většina přijímá normy agresorů*

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Následkem toho dojde ve skupině k šokující proměně. Je to něco podobného, jako když virus přemůže buňku a plně ji ovládne. Buňka zůstává navenek zachována, avšak místo aby organismus podporovala, zevnitř ho rozkládá. U členů skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se mohou začít chovat krutě, aktivně se účastnit týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: *Totalita neboli dokonalá šikana*

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Žáci jsou rozděleni na dvě skupiny, jedni mají všechna práva a ti druzí nemají práva žádná.

(PP – č. 1B)

KRIZOVÝ PLÁN ŠIKANY PRO ŽÁKY

Trápíš se kvůli šikaně? Jak poznáš, že se opravdu jedná o šikanu?

Za šikanu se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá delší dobu něco, co ti je nepříjemné, co tě ponižuje, nebo tě to prostě bolí – strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci, bije tě. Ale může ti znepříjemňovat život i jinak – pomlouvá tě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nevšímali si tě.

Pamatuj si – chyba není v tobě, ale ve špatných vztazích vaší třídy nebo školy. Nikdo nemá právo Ti ubližovat! Nejsi špatný a ani si takové jednání nezasloužíš!

Komu se můžeš svěřit?

- ✓ kamarádovi, kamarádce
- ✓ rodičům
- ✓ třídnímu učiteli/ třídní učitelce
- ✓ výchovnému poradci (paní učitelka Alena Hronová)
- ✓ metodičce prevence (paní učitelka Martina Kosová)
- ✓ školní psycholožce (Aneta Lingová)
- ✓ schránce důvěry – anonymně
- ✓ LINKA BEZPEČÍ: 800 155 555 (bezplatné volání)
- ✓ KOMUKOLIV, KOMU DŮVĚŘUJES!

Tito lidé ti budou věřit, protože nejsi sám/sama, komu se něco podobného děje.

(PP – č. 1C)

PŘÍKLADY PŘÍMÝCH A NEPŘÍMÝCH ZNAKŮ ŠIKANOVÁNÍ

1. Nepřímé (varovné) znaky šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády
- při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními
- o přestávkách vyhledává blízkost učitelů
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči
- stává se uzavřeným
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené
- zašpiněný nebo poškozený oděv

- stále postrádá nějaké své věci
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit

2. Přímé znaky šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet (rozhodujícím kritériem je, do jaké míry je daný žák konkrétní přezdívkou nebo „legrací“ zranitelný)
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávislivým nebo pohrdavým tónem
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem, a skutečnost, že se jim podřizuje
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout

3. Rodiče žáků se doporučuje upozornit zejména na to, aby si všímali těchto možných příznaků šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávil volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem
- nechutí jít ráno do školy (dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno při bedlivější pozornosti pozorovat strach; ztráta chuti k jídlu)
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu)
- usíná s pláčem, má neklidný spánek (křičí ze snu, např. „Nechte mě!“)
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objeví výkyvy nálad, zmínky o možné sebevraždě
- odmítá svěřit se s tím, co je trápí
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma, své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.)
- dítě se vyhýbá docházce do školy

- dítě se zdržuje doma víc, než mělo ve zvyku

POUŽITÁ LITERATURA:

1. BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003. ISBN: 80-86642-08-9.
2. KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2008. ISBN: 80-7367-014-3.
3. Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č. j. 24246/2008-6.
4. Metodický pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany ve školách a školských zařízeních č. j. MSMT-21149/2016.
5. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí a mládeže. Dokument MŠMT